

Базові цінності ЄС

Повага до людської гідності

Короткий виклад:

Повага до людської гідності є джерелом усіх прав та свобод людини. Це ключова цінність Євросоюзу.

Серед складових даної цінності – безумовне право людини на життя, обмеження в галузі медицини і біології (заборона клонування, обмеження медичного втручання тощо), заборона будь-якого принижуючого поводження, заборона принижуючого покарання, тортур. Право ЄС приділяє окрему увагу гідності найманих робітників, а також забороняє «примусова чи обов’язкову працю».

Яким має бути напрямок змін?

Для зростання поваги до людської гідності необхідні такі зміни, які дозволять людям у повсякденному житті уникати дій, що можуть бути сприйняті ними як принижуючі (приклад ремонт туалетів). Інший напрямок зміни – поважати кожну людину такою, як вона є, і підлаштування середовища під усіх представників суспільства, а не навпаки (наприклад, облаштування інфраструктури для людей з інвалідністю).

Життєві приклади реформ, що втілюють цінність

- Облаштування туалетів у школах.
- Електронний запис до державних служб (не треба стояти в чергах)
- Медична реформа (дає змогу врятувати життя)
- Стамбульська конвенція про запобігання домашньому насильству
- Пенсійна реформа, соціальне забезпечення незахищених верств

Детальний опис цінності, зафіксований у праві ЄС:

Євросоюз гарантує безумовну повагу та захист людської гідності, а також безумовного права людини на життя.

Гарантована «повага до фізичної та ментальної цілісності» - людина заслуговує повагу до себе такої, як вона є.

Окремою складовою поваги до гідності є гарантії в галузі медицини та біології: медичне втручання лише за згодою; тіло людини та його частини не можуть

сприйматися як джерела доходу; клонування та «селекція» людей підпадають під безумовну заборону.

Поводження, яке принижує гідність людини, є забороненим; зокрема, неприпустимим є будь-яке принижуюче або нелюдське покарання, тортури, тощо.

Під безумовну заборону потрапляють також рабство та утримання будь-кого у підневольному стані; примусова чи обов'язкова робота, а також торгівля людьми.

Право ЄС приділяє увагу гідності під час трудової діяльності: умови роботи, сама робота, ставлення до працівників не мають принижувати їхню гідність. *Джерела: ст.1-5, 34 [Хартії](#) основоположних прав ЄС*

Гідність є базовою з 6 цінностей ЄС – вона визнається джерелом усіх прав людини, а також свободи та справедливості, тому більшість ціннісних вимірів реформ можна пов'язати із гідністю (*Джерела – конвенції ООН [1](#), [2](#)*).

Чи є подібні норми в Україні?

Конституція України проголошує гідність однією з «найвищих соціальних цінностей» (Ст.3) та окремо захищає її складові (ст.. 28,68). Покарання за злочини проти гідності кримінальним та цивільним правом

Свобода

Короткий виклад:

Людина має свободу робити вибір або ухвалювати рішення, що впливають на її власне життя та на суспільство.

Складовою свободи є право людини на безпеку.

До цієї цінності, зокрема, належать: заборона необґрунтованого затримання, захист приватного життя та персональних даних, свобода думки, свобода слова, свобода зібрань, свобода творчості, право на освіту, вільний вибір професії

Яким має бути напрямок змін?

З впровадженням реформ, які укріплюють цінність свободи, українські громадяни мають відчувати збільшення власної безпеки, в тому числі інформаційної безпеки, а також відчувати якомога менше обмежень їхньої законної суспільної та особистої діяльності з боку держави.

Життєві приклади реформ, що втілюють цінність

– Зміни норм стосовно дорожньої інфраструктури (право на безпеку).

- Реформа ринку пасажирських перевезень, «маршруток» (право на безпеку)
- Академічна мобільність, програми навчання в Європі (право на освіту за вибором)
- «відкрите небо», збільшення лоукост-маршрутів
- Захист персональних даних

Детальний опис цінності, зафіксований у праві ЄС:

Свобода є принципом, який гарантує людині робити певний вибір або ухвалювати рішення, здатне вплинути на її власне життя або подальшу діяльність суспільства. При цьому Хартія основоположних прав ЄС вважає право людини на безпеку (персональну, інформаційну тощо) частиною цінності свободи.

Основні виміри свободи, визначені [Хартією](#) та [СКПЛ](#):

- Особиста свобода та безпека, включаючи заборону необґрунтованого затримання
- Повага до приватного життя (свого та своєї родини), включаючи приватність особистих комунікацій
- Захист персональних даних
- Право на створення сім'ї
- Свобода думки, свобода совісті та віросповідання, а також свобода висловлювання власної думки та право отримувати інформацію без втручання влади (що включає свободу медіа)
- Свобода зібрань, включаючи право на створення об'єднань, в тому числі політичних (напрямку передбачено що ця свобода може бути обмежена, в тому числі для захисту нацбезпеки та інтересів суспільства)
- Свобода творчості та наукової діяльності
- Можливість отримувати освіту, а також надавати її, при цьому держави мають право встановлювати обсяг обов'язкової освіти з можливістю отримати її безкоштовно
- Свобода вибору професії та роботи, включаючи право займатися бізнесом
- Свобода пересування та право вибору місця проживання (для громадян ЄС – в межах всього ЄС, для інших – в межах власної країни)

- Окремо встановлені специфічні свободи іноземців – право на притулок, заборона колективної висилки, обмеження права на екстрадицію тощо

Чи є подібні норми в Україні?

Конституція також гарантує основні свободи. Ст.3, зокрема, декларує що. «Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави... Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави»

Демократія

Короткий виклад:

Демократія – це така форма державного управління, за якої громадяни впливають на управління державою, в тому числі – через обраних ними представників, а думка громадян має значення під час ухвалення рішень.

Принципи демократії, зафіксовані у праві ЄС:

- **рівна уваги** органів та інституцій до усіх громадян
- **рівний доступ** громадян до державних послуг
- **децентралізація** (рішення ухвалюються якнайближче до людини)
- **пропорційність** (державна має уникати надмірного регулювання)
- **відкритість** в ухваленні рішень
- забезпечення **механізмів впливу** громадян та об'єднань на державну політику (через консультації, петиції тощо, а також через механізм зміни влади)

Яким має бути напрямок змін?

Наближаючи державу до європейського розуміння цінності демократії, ми маємо створювати такі умов, за яких всі громадяни України матимуть можливість впливу на рішення влади, відчуватимуть, що їхня думка важлива для влади, а також що ухвалені державою регулювання не будуть надмірними.

Життєві приклади реформ, що втілюють цінність

- електронне врядування (електронні черги, скасування довідок, рівність доступу).
- Додаток «Дія»
- Децентралізація

- Інтеграція для воїнів АТО/ООС до суспільства

Детальний опис цінності, зафіксований у праві ЄС:

Загалом, демократія – це така форма державного управління, за якої громадяни впливають на управління державою – або напяму (через референдуми, вибори тощо), або через обраних ними представників. В основі функціонування Євросоюзу (так само як і України) лежить другий із цих типів демократії, «представницька демократія».

«Бути громадянином ЄС означає мати політичні права. Кожний дорослий громадянин ЄС має право висуватися на виборах, а також голосувати», [підкреслює](#) офіційний портал ЄС.

Але демократія – це не лише проведення чесних виборів із обов’язковою багатопартійністю, чесною партійною конкуренцією, можливістю просування ідей громадян через політичні партії, тощо. Євросоюз додатково наголошує на таких принципах дії посадовців та органів влади, що є складовими цінності демократії ([Договір ЄС](#), розділ II, ст.9-11):

- органи та інституції влади мають керуватися **принципом рівної уваги** до усіх своїх громадян та **рівного доступу** громадян до державних послуг
- одними з ключових принципів є **децентралізація** та **відкритість** в ухваленні рішень: «рішення мають ухвалюватися якнайвідкритіше та якнайближче до громадян»
- мають бути забезпечені механізми **впливу громадян, організацій та об’єднань** на формування та реалізацію рішень органів влади
- в ухваленні рішень має бути **пропорційність**: рішення, ухвалене владою, не повинно включати елементи, що не є необхідними для досягнення заявлених меті, тобто держава має уникати надмірного регулювання ([Договір ЄС](#), розділ I, ст.5).

Чи є подібні норми в Україні?

Стаття.1 Конституції визначає, що Україна є «демократичною державою» та гарантує забезпечення низки демократичних свобод. Нинішнє проведення децентралізації наближує відповідність цьому виміру цінності демократії.

Рівність

Короткий виклад:

ЄС декларує рівність всіх громадян, забороняючи будь-яку дискримінацію за ознакою статі, раси, кольору шкіри, етнічного чи соціального походження,

генетичних особливостей, мови, релігії або вірування, політичних та інших переконань, належності до національної меншини, за майновими ознаками, за місцем народження, наявністю інвалідності, віком та сексуальною орієнтацією.

Особлива увага приділяється рівності між чоловіками та жінками, в тому числі в контексті трудових прав.

Принцип рівності не заважає підтримувати окремі соціальні групи, які потребують такої підтримки, в тому числі дітей та осіб з інвалідністю.

Яким має бути напрямок змін?

З впровадженням реформ, які укріплюють рівність, в суспільстві має зростати розуміння того, що інші громадяни мають однакові із ними права, а також того, що держава і суспільство мають докладати спільних зусиль, щоби можливості різних людей з різних соціальних груп були подібними. Представники найменш захищених соціальних груп повинні відчувати якомога менше обмежень.

Життєві приклади реформ, що втілюють цінність

- Ініціативи щодо рівності жінок.
- Енергоефективність житла (зрівнює можливість бідніших із загальними)
- Боротьба з корупцією
- Можливості для людей з інвалідністю бути повноцінним членом суспільства

Детальний опис цінності, зафіксований у праві ЄС:

Європейський союз приділяє особливу увагу рівності між чоловіками та жінками – вона згадується у базових договорах ЄС як основний виразник цінності рівності (ст.2,3 [ДЄС](#)).

Окремо наголошується на рівності чоловіків та жінок у трудових відносинах, а також на тому, що вони мають отримувати рівну заробітну платню за однакову виконану роботу (ст. 153, 157 [ДФЄС](#)). При цьому ЄС окремо відзначає право держави чи роботодавця підтримувати неопределену статтю і надавати їй певні переваги – це не вважається порушенням принципу рівності. (ст.23 [Хартії](#) основоположних прав)

У більш загальному сенсі, ЄС зобов'язується «слідувати принципу рівності всіх громадян, які мають отримувати однакову увагу» з боку європейських органів влади. (ст.9 [ДЄС](#)), а Хартія (ст.20-22, 25) визначає окремі аспекти рівності, а саме:

- Напрямую заборонена «будь-яка дискримінація за ознакою статі, раси, кольору шкіри, етнічного чи соціального походження, генетичних особливостей, мови, релігії або вірування, політичних та інших переконань, належності до національної меншини, за майновими ознаками, за місцем народження, наявністю інвалідності, віком та сексуальною орієнтацією»
- Гарантується повага до культурного, релігійного та мовного розмаїття в ЄС
- Складовою рівності є «рівність усіх перед законом», що сполучає цю європейську цінність із наступною – верховенством права.
- Літні люди зберігають право на незалежність та повноцінну участь у соціальному та культурному житті, а також право на гідне життя (та й загалом, цінність рівності багато же перетинається із принципом гідності)

Принцип рівності не заважає підтримувати соціальні групи, які потребують такої підтримки. (ст.24-26 Хартії). Зокрема, підкреслюється важливість того, щоби особи з інвалідністю «отримували переваги від заходів, покликаних забезпечити їхню незалежність, соціальну інтеграцію, зайнятість та участь у житті громади».

Інша виділена група, підтримка якої сприяє рівності у суспільстві – це діти.

- Діти мають отримувати можливість такого захисту та турботи, який необхідний для їхнього благополуччя.
- Діти мають право на вільне висловлювання думки; у питаннях, що стосуються них, цю думку необхідно брати до уваги, але робити це зважаючи на їхній вік та зрілість.
- Під час ухвалення рішень, які стосуються дітей, як державні органи, так і приватні інституції мають передусім виходити з наслідків для дітей та їхніх інтересів.
- Кожна дитина повинна мати право підтримувати регулярний контакт з обома своїми батьками, якщо лише це не суперечить інтересам цієї дитини.

На досягнення рівності спрямована також підтримка регіонів, які не мають достатнього рівня розвитку.

Чи є подібні норми в Україні?

Конституція визначає, що «усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах» (ст.21), «мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом» (ст.24), тощо.

Також у Конституції визначено, що «рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї».

У трудовому законодавству прописані гарантії недискримінації представників меншин.

Верховенство права

Короткий виклад:

Верховенство права – означає що ухвалення рішень та розв’язання суперечок у державі відбувається у відповідності до наперед встановлених правил та процедур.

У державі має функціонувати неупереджена система правосуддя, доступна також для тих, хто не може оплатити свій захист.

Покарання має бути пропорційним, тобто відповідати тяжкості порушення.

Обов’язковою є повага до презумпції невинуватості.

Яким має бути напрямок змін?

Українська система правосуддя має рухатись до того, щоби громадяни України вважали її неупередженою та справедливою, наперед довіряючи її рішенням. Державна влада має доводити суспільству, що у кожному своєму рішенні керується загальними правилами, а не індивідуальними міркуваннями.

Життєві приклади реформ, що втілюють цінність

- Судова реформа, усі аспекти.
- Боротьба з корупцією.
- Реформа правоохоронних органів
- Реформування системи недоторканності

Детальний опис цінності, зафіксований у праві ЄС:

Верховенство права – це принцип, за яким ухвалення рішень у державі відбувається у відповідності до заздалегідь встановлених правил, а суперечки вирішуються наперед створеним органом у відповідності до чітких загальних процедур, а не індивідуальними рішеннями.

Ефективне забезпечення верховенства права, в тому числі неупередженої системи правосуддя, є головним ціннісним критерієм для ухвалення рішення про вступ до Євросоюзу держави-кандидата. При оцінюванні якості цієї системи правосуддя, водночас, ЄС активно використовує експертизу органів Ради Європи.

Для забезпечення верховенства права має виконуватися також низка критеріїв, встановлених статтями 47-50 Хартії, зокрема:

- Доступність системи правосуддя, в тому числі можливість захистити свої інтереси. Для гарантування такої доступності має існувати система підтримки тих, кому бракує грошів для самостійного захисту.
- Ніхто не може бути визнаний винним у скоєнні злочину до доведення цієї вини судом, що за можливості обвинуваченого захистити себе.
- Закон не має зворотної сили: злочин може бути покараний лише якщо на момент його вчинення ці дії порушували закон; при цьому покарання не може бути посилене вже після вчинення злочину
- Суворість покарання має відповідати серйозності порушення

Також для правосуддя у членах ЄС діє низка критеріїв, встановлених [СКПЛ](#), зокрема:

- Судовий процес та вирок має бути публічним, а тривалість суду – виправданою
- Держава має нести відповідальність за порушення, вчинені офіційною особою

Чи є подібні норми в Україні?

Конституція, стаття 8: «В Україні визнається і діє принцип верховенства права»

Усі критерії, що формують верховенства права, присутні в законодавстві. Україна визнає необхідність практичних змін у систем правосуддя для відповідності цій цінності.

Повага до прав людини, включаючи права представників меншин

Короткий виклад:

Всі люди народжуються вільними та рівними у своїй гідності та своїх правах. держава має слідувати, щоби права представників меншин не обмежувалися на користь більшості.

Дії в галузі захисту прав людини «переважно зосереджуються на боротьбі з дискримінацією, расизмом і ксенофобією, на захисті вразливих груп, таких як діти, жінки та представники меншин», але включають також додаткові пріоритети, що не входять до інших цінностей, а саме:

- право на власність, в тому числі інтелектуальну власність
- права, що стосуються умов праці
- доступ до системи охорони здоров'я
- захист споживачів
- право на чисте довкілля

Яким має бути напрямок змін?

З впровадженням реформ, які укріплюють повагу до прав людини, включаючи права представників меншини, у громадян має зростати впевненість, що жодні їхні права – від трудових до екологічних – не будуть предметом штучних обмежень з боку держави, а проведення реформ лише збільшує можливості та якість їхнього життя.

Життєві приклади реформ, що втілюють цінність

- реформа промислових стандартів та промисловий безвіз (захист прав споживачів).
- НАССЗ/Система «від лану до столу» (якість продукції, права споживачів)
- Екологічні реформи (боротьба з промисловими викидами, сортування сміття тощо)
- Реформа поліції

Детальний опис цінності, зафіксований у праві ЄС:

Повага до прав людини є дотичною до всіх інших базових цінностей ЄС та значною мірою включає їх у себе положення, гарантовані іншими спільними цінностями ЄС. Головний принцип поваги до прав людини визначений Загальною декларацією з прав людини, документом ООН: «Всі люди народжуються вільними та рівними у своїй гідності та своїх правах».

Портал законодавства ЄС визначає, що дії Євросоюзу у галузі захисту прав людини не обмежуються його кордонами (тобто поширюються і на Україну), та «переважно зосереджуються на боротьбі з дискримінацією, расизмом і ксенофобією, на захисті вразливих груп, таких як діти, жінки та представники меншин».

Хартія основоположних прав ЄС визначає перелік гарантованих прав, що включають поваги до гідності, забезпечення свободи, рівності, недискримінації тощо, але також містить низку прав людини, що лежать за межами інших цінностей:

- Право на власність, в тому числі інтелектуальну власність (включає право мати, використовувати, передавати та лишати у спадок законно отриману власність). Позбавити людину власності можна лише у виключних випадках – у суспільних інтересах та за процедурою, що передбачає справедливую компенсацію)
- Права найманих робітників (включає право на колективні дії; на захист від необґрунтованого звільнення; на гідні умови роботи, в тому числі з огляду на їхній вплив на здоров'я та безпеку; на обмеження максимальної тривалості робочого дня і тижня, а також гарантовано оплачувану відпустку)
- Заборону дитячої праці та захист молодих працівників
- Право на доступ до системи охорони здоров'я – як для попередження хвороб, так і у разі потреби лікування
- Право на чисте довкілля також визнається правом людини; високий рівень захисту довкілля та поліпшення його якості має бути інтегрований у політики ЄС
- Законодавство Євросоюзу «має забезпечити високий рівень захисту споживачів»

Чи є подібні норми в Україні?

Стаття 3 Конституції: «Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави... Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави»